

การสร้างความเที่ยงธรรมตามแนววิถีพุทธในวรรณกรรมเยาวชน
เรื่อง “คุณปู่แว่นตาโต คุณปู่แว่นตาแตก อาม่าบอนคอนโด และขวัญสงฆ์”
ของ ชมัยภร แสงกระจ่าง

THE CONSTRUCTION OF IMPARTIALITY BASED ON THE BUDDHIST PATH IN YOUTH 'S LITERATURE IN
KHUN PU WAEN TA TAEK, KHUN PU WAEN TA TO, AMA BON CONDO,
AND KHWAN SONG OF CHAMAIPORN SAENGKRAJANG

ประภาพร ชนกิตติเกษม

สาขาวิชาสหวิทยาการ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถาบันเทคโนโลยีปทุมวัน

Dr.Prapaporn Tanakittikasame

Interdisciplinary Studies. Faculty of Science and Technology. Pathumwan Institute of Technology

Corresponding Author E-mail : Prapaporn.t@pit.ac.th

(Received : November 25, 2025; Edit : December 12, 2025; accepted : December 12, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาตัวละครในวรรณกรรมสะท้อนหลักธรรมดำเนินชีวิตของมนุษย์ เมื่อใดมนุษย์ถูกอคติครอบงำจิตใจ ทำให้เกิดความไม่เที่ยงธรรมต่อตนเองและผู้อื่น ไม่สามารถดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างปกติสุข การสร้างความเที่ยงธรรมจึงเป็น หลักสำคัญเพื่อลดความขัดแย้ง เป็นการสร้างทัศนคติที่ดีให้อยู่ร่วมกันสันติสุข การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การสร้างความ เที่ยงธรรมตามแนววิถีพุทธในวรรณกรรมเยาวชนของผู้แต่ง ชมัยภร แสงกระจ่าง โดยวิเคราะห์ตัวบท จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ คุณ ปู่แว่นตาแตก คุณปู่แว่นตาโต อาม่าบอนคอนโด ขวัญสงฆ์ ประเด็นที่วิเคราะห์ ได้แก่ 1) องค์ประกอบการสร้างความเที่ยงธรรม 2) กลวิธีสร้างความเที่ยงธรรม โดยใช้แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการใช้คำและความหมายของคำ การสร้างความเที่ยงธรรมตามแนววิถีพุทธ การ แก้ไขข้อขัดแย้ง การพัฒนาและสร้างมนุษยสัมพันธ์ ผลการวิจัยสรุป ดังนี้ 1) องค์ประกอบการสร้างความเที่ยงธรรม ได้แก่ การผูกเรื่อง ตัวละคร เหตุการณ์ บทสนทนา 2) กลวิธีสร้างความเที่ยงธรรมด้วยหลักพุทธธรรม ประกอบด้วย 1. การบริหารจัดการความสัมพันธ์ ได้แก่ 1.1 ปราศจากอคติ 4 ประการ คือ ลำเอียงเพราะชอบ ลำเอียงเพราะชัง ลำเอียงเพราะหลงผิด ลำเอียงเพราะกลัว 1.2 การ สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน 4 ประการ คือ การให้ การพูดสุภาพไพเราะ การช่วยเหลือผู้อื่น การเสมอต้นเสมอปลาย 2. การปฏิบัติเชิง เมตตา ได้แก่ การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น 4 ประการ คือ ปราบปรามดีต่อผู้อื่น ปราบปรามให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ชื่นชมยินดี วางใจเป็นกลาง 3. การ ปฏิบัติเพื่อแก้ไขข้อขัดแย้ง 4 ประการ คือ พัฒนาความคิด มุมมอง ประพจน์ดีทางวาจาและการกระทำ ทำมาหาเลี้ยงชีพสุจริต ตั้งใจ ทำสิ่งใดด้วยความเพียร 4. การพัฒนาและสร้างมนุษยสัมพันธ์ แบ่งได้ 2 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับบุคคล ประกอบด้วย 1.1 เรียบง่าย อ่อน น้อมถ่อมตน 1.2 ร่าเริง เบิกบาน มีอารมณ์ขัน 1.3 กระตือรือร้น เพียร รับผิดชอบ อดทน 2) ระดับสังคม ดังนี้ 2.1 สนใจผู้อื่น เห็น คุณค่าผู้อื่น เข้าใจผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นรู้สึกมีความหมาย เป็นมิตรแท้ 2.2 เต็มใจร่วมกิจกรรมสังคม 2.3 เก็บความลับ ไม่นินทา ไม่อิจฉา ริษยา ไม่กล่าวถึงปมด้อยผู้อื่น

คำสำคัญ: ความเที่ยงธรรม วิถีพุทธ วรรณกรรมเยาวชน

Abstract

This research aims to analyze the creation of impartiality according to the Buddhist way of life in the young adult literature of author Chamaiporn Saengkrajang. The analysis focuses on four works: Khun Pu waen Ta Taek, Khun Pu Waen Ta To, Ama Bon Condo, and Khwan Song. The analyzed issues are: 1) Components of establishing fairness, and 2) Strategies for establishing fairness. The study utilizes concepts related to word usage and meaning, the creation of fairness according to the Buddhist way of life, conflict resolution, and the development of human relations. The research findings are summarized as follows: 1. Components of establishing fairness include the plot, characters, events, and dialogue. 2. Strategies for establishing fairness using Buddhist principles comprise: 1. Principles of Relationship Management: 1.1 Freedom from the Four Biases: partiality due to love, partiality due to hatred, partiality due to delusion (ignorance), and partiality due to fear. 1.2 The Four Bases of Sympathy: giving (generosity), kindly speech, rendering services, and treating all equally. 2. Principles of Compassionate Practice (Metta-based Practice): The Four Sublime for living together: loving-kindness (wishing others well), compassion (wishing others freedom from suffering), appreciative joy (rejoicing in others' happiness), and equanimity (neutrality of mind). 3. Principles of Practice for Conflict Resolution: The Fourfold Path of Right Practice: developing one's thoughts and perspectives, good conduct in speech and action, earning an honest living, and acting with diligent effort. 4. Principles for Developing and Building Human Relations: Divided into two levels: 1. Individual Level: Consists of 1.1 Simplicity and humility, 1.2 Cheerfulness, joy, and a sense of humor, 1.3 Enthusiasm, diligence, responsibility, and patience. 2. Social Level: Consists of 2.1 Showing interest in others, valuing others, understanding others, making others feel significant, and being a true friend, 2.2 Willing participation in social activities, 2.3 Keeping secrets, refraining from gossip, not being jealous, and not mentioning others' flaws.

Keywords: Impartiality, Buddhist Way, Youth Literature

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคม ไม่ว่าจะเกิดจากการแข่งขันเพื่อความอยู่รอด การดำเนินชีวิตตามกระแสนิยมทางวัตถุ การให้ความสำคัญต่อวัตถุมากกว่าจิตใจ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ล้วนทำให้เยาวชนชาตวิจรรณญาณไตร่ตรอง กระทำสิ่งที่เป็นโทษ ปัญหาและความสับสนวุ่นวายจึงเกิดขึ้น จากรายงานการสำรวจความคิดของเด็กและเยาวชน (กรมกิจการเด็กและเยาวชนร่วมกับสภาเด็กและเยาวชนแห่งประเทศไทย, 2563: 10) กล่าวถึงเด็กและเยาวชนไทยส่วนใหญ่ใช้เวลาไปกับการเล่นอินเทอร์เน็ตมากกว่าการทำกิจกรรมหรือการสร้างปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง พฤติกรรมติดการใช้อินเทอร์เน็ตจะมีลักษณะแยกตัว ไม่สนใจร่วมกิจกรรมของครอบครัว ใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในโลกออนไลน์ บางคนมีพฤติกรรมก้าวร้าวกับผู้ปกครอง ไม่รับผิดชอบการเรียน ละเอียดสุขภาพ บางคน รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ทำให้ถูกหลอกล่อหรือกระทำการอันใดที่ไม่ดี (ลาวัลย์ นาคติกล, 2561: บทคัดย่อ) วิเคราะห์เหตุจูงใจที่เยาวชนกระทำความผิดเกิดจากปัญหาหลายประการ ได้แก่ ครอบครัวขาดความอบอุ่น บิดามารดาไม่มีเวลาเอาใจใส่ดูแลใกล้ชิด ไม่มีเวลาอบรมสั่งสอน เยาวชนรู้สึกว่าการมีปมด้อยจึงต้องหาหนทางทำให้ผู้อื่นยอมรับโดยวิธีที่ผิดกฎหมายและผิดศีลธรรม เหตุผลดังกล่าว นำไปสู่ความเสื่อมถอยและความล้มเหลวในการตัดสินใจเลือกทางออก ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์นี้ ก่อให้เกิดปัญหาต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม การพาดหัวข่าวในสื่อต่างๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อออนไลน์ สะท้อนให้เห็นแนวโน้มพฤติกรรมกระทำความผิดของเยาวชนมีความรุนแรงเพิ่มสูงขึ้น (ข่าวบีบีซีนิวส์, 2566) รายงานเหตุการณ์เด็กชายวัย 14 ปี ก่อเหตุใช้อาวุธปืนกราดยิงผู้ประสบเหตุจนได้รับบาดเจ็บและมีผู้เสียชีวิตทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ สถานที่เกิดเหตุกลางห้างสรรพสินค้าใจกลางกรุงเทพมหานคร ขณะจับกุมนั้นผู้ก่อเหตุยังมีอาการสับสน มีอาการทางจิตเวช (ข่าวไทยพีบีเอส, 2567) รายงานเหตุการณ์ถูกอริต่างสถาบัน ทะลุมบอน และอริใช้มีดพรูมแทงจนเสียชีวิตหน้าสถาบันการศึกษาชื่อดังใจกลางกรุงเทพมหานคร (ข่าวพีพีทีวีเฮลตี้ 36, 2567) รายงานเกิดเหตุระทึกที่ภายในโรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร นักเรียนรายหนึ่งซักมีดพกผลไม้แทงเพื่อนนักเรียนจนเสียชีวิต หลังเลิกแถวกิจกรรมหน้าเสาธง เพื่อนให้การว่ามีการทำร้ายกันและผู้ก่อเหตุมีลักษณะเก็บกด มักโดนกลั่นแกล้งเป็นประจำ สถานการณ์รุนแรงดังกล่าว นำไปสู่การสะท้อนคิดวิธีหาทางออกเพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ปกติสุข ทางเลือกหนึ่งคือการส่งเสริมคุณธรรมผ่านการรับสารจากหนังสือดี มีคุณค่า มีคติธรรมคำสอน ให้คติในการดำเนินชีวิต (กุลลาบ มลลิกะมาส, 2516: 35) กล่าววว่าวรรณกรรมเป็นผลผลิตทางภาษาที่บันทึกประสบการณ์ชีวิต สื่อความรู้สึคนึกคิดของมนุษย์ เป็นงานศิลปะที่พัฒนาสืบทอดจนเป็นมรดกทางวัฒนธรรม วรรณกรรมเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเจริญของประเทศชาติ การศึกษาวรรณกรรมทำให้รู้และเข้าใจวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม (ประภาพร ธนภิตติเกษม, 2563: 1) กล่าวว่า นักเขียนใช้จินตนาการผ่านภาษาเล่าเรื่องราว สื่อความรู้สึกอารมณ์ ตัวละครทำหน้าที่แสดงบทบาทสมมติที่ทำให้เรื่องดำเนินไปตั้งแต่ต้นจนจบ บทพูดสื่อสารทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่อง เข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่อง (ดวงมณ จิตรจำนงค์, 2541: 158) กล่าวว่า ตัวละครที่ครองใจผู้อ่าน ต้องมีความซับซ้อนในบุคลิกภาพ ความคิด อารมณ์ตัวละครที่เห็นได้รอบด้าน

ขมัยกร แสงกระจ่าง เป็นนักเขียนที่มีผลงานวรรณกรรมโดดเด่น เป็นที่ประจักษ์ ตัวละครจำลองชีวิตได้สมจริง เนื้อหาสร้างสรรค์ส่งเสริมคุณธรรม (คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ, 2553: ค่านิยม) กล่าวคุณูปการถึงผลงานเขียนของ ขมัยกร แสงกระจ่าง ไว้ว่า เป็นหนังสือดี มีสาระเต็มไปด้วยคุณค่าของการเรียนรู้และการอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความเมตตาอาหารของบุคคลทุกวัยในครอบครัว ตัวละครในเรื่องมีบทบาทสมจริงชัดเจน การนำเสนอเรื่องด้วยบทบาทสมมติตามเหตุการณ์ ชวนให้ติดตาม แทรกสาระความรู้ได้อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันก็นำเสนอภาพที่งดงามของสถาบันครอบครัวซึ่งเป็นรูปแบบเฉพาะของสังคมไทย ผู้เขียนใช้ภาษาได้เหมาะสมกับตัวละคร เหตุการณ์ ก่อให้เกิดจินตภาพที่สมจริง บรรยากาศการเรียนรู้ การอยู่ร่วมกันอย่างอบอุ่นและชาญฉลาด

ผลงานวรรณกรรมหลายเรื่อง ของ ขมัยกร แสงกระจ่าง อาทิ คุณปู่แวนตาโต ผู้เขียนสร้างตัวละครทุกตัวให้มีบทบาทสมจริงชัดเจน แทรกสาระความรู้ นำเสนอภาพที่งดงามของสถาบันครอบครัว ความเอาใจใส่กันและกัน ซึ่งเป็นรูปแบบเฉพาะสังคมไทย พลังของการอ่านหนังสือที่ส่งเสริมคุณธรรมช่วยกล่อมเกลาคิดใจให้มีคุณธรรม (เจตนา นาควิษระ, อ่างในขวัญสงฆ์, 2555: 160) กล่าวถึงคุณค่าของ ขวัญสงฆ์ ผลงานของขมัยกร แสงกระจ่าง ในยามที่บ้านเมืองกำลังจ่อมจมอยู่ในห้วงแห่งความสับสน ขวัญสงฆ์เป็นวรรณกรรมที่ชี้ให้เห็นถึงศักยภาพอันมหาศาลที่จะช่วยอุ้มน้ำหนักความท้อแท้สิ้นหวังได้ อ่านหนังสือเล่มนี้แล้วเกิดกำลังใจอย่างมหาศาล ที่ได้รู้จักปลุกและปลุกสัญชาตญาณไฟใต้ที่นั่นก็จะเจริญงอกงาม ในโลกของขวัญสงฆ์ ไม่มีบัวใต้น้ำแต่มนุษย์ผู้ทุกหนสามารถจะผลัดตนตัวเองขึ้นสู่แสงสว่างแห่งปัญญาได้

ขมัยกร แสงกระจ่างเป็นทั้งอดีตนักศึกษานักเขียนแห่งประเทศไทย นักวิจารณ์วรรณกรรม อาจารย์ทางด้านอักษรศาสตร์ ได้รับยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ประจำปี พ.ศ. 2557 กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (กระทรวงวัฒนธรรม, 2563: 614) กล่าวถึง ขมัยกร แสงกระจ่าง นำเสนอประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับครอบครัวและสังคม เช่น ปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างวัยรุ่นกับพ่อแม่ สิทธิสตรี ปัญหาความพิการทางร่างกายและจิตใจ ปัญหาทางการเมือง ฯลฯ โดยผสมผสานลักษณะของวรรณกรรมพาฝัน

เข้ากับวรรณกรรมเพื่อสังคม ทำให้ผู้อ่านได้รับสาระและความรื่นรมย์ ชมัยภร แสงกระจ่าง เป็นนักเขียนที่มีพลังสร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรม บ่มเพาะให้เยาวชนเป็นนักเขียนตามความใฝ่ฝัน สร้างกระแสการอ่าน การเขียน และการวิจารณ์วรรณกรรม เป็นแรงบันดาลใจให้นักเขียนรุ่นหลัง กระตุ้นให้ตระหนักถึงคุณค่าของจริยธรรม การมองโลกในแง่ดีในงานเขียนของชมัยภร แสงกระจ่างสื่อสารผ่านวรรณกรรมสร้างความหวังให้ผู้อ่าน ทุกชีวิตคือพลังในการสร้างสังคมที่ดีและโลกที่งดงาม แม้จะมีการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนเพื่อคุณธรรมจำนวนหนึ่งแล้วก็ตาม แต่ผู้วิจัยเห็นว่ายังขาดการวิเคราะห์ที่เน้นกลไกทางภาษาและองค์ประกอบ การเล่าเรื่องที่ใช้ในการสร้างความเที่ยงธรรมตามหลักพุทธธรรม การสอดแทรกหลักพุทธธรรมผ่านตัวละคร เป็นประเด็นชวนคิดเพื่อแสวงหาคำตอบว่า การปฏิบัติตามหลักธรรมนั้น ลดความเหลื่อมล้ำ แก้ไขความอยุติธรรมได้อย่างไร และความเที่ยงธรรมก่อให้เกิดสันติสุขจริงหรือไม่ ผู้วิจัยเลือกศึกษาผ่านงานวรรณกรรมของ ชมัยภร แสงกระจ่าง ที่สะท้อนกลวิธีทางพุทธธรรมคลี่คลายปัญหาปมขัดแย้งของตัวละครได้อย่างลึกซึ้ง โดยเลือกประเด็นวิเคราะห์กลวิธีการสร้างความเที่ยงธรรมตามหลักพุทธธรรม และองค์ประกอบของการสร้างความเที่ยงธรรมผ่านมุมมองของผู้เขียน โดยเลือกวรรณกรรมที่ได้รับรางวัลยกย่องให้เป็นหนังสือดี 4 เรื่อง ได้แก่ คุณปู่แว่นตาโต ขวัญสงฆ์ คุณปู่แว่นตาแตก และอำมาบนคอนโด นำมาใช้ศึกษา

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของการสร้างความเที่ยงธรรมตามแนววิถีพุทธในคุณปู่แว่นตาโต ขวัญสงฆ์ คุณปู่แว่นตาแตก อำมาบนคอนโด
2. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการสร้างความเที่ยงธรรมตามแนววิถีพุทธในคุณปู่แว่นตาโต ขวัญสงฆ์ คุณปู่แว่นตาแตก อำมาบนคอนโด

สมมติฐานการวิจัย

1. ลักษณะนิสัยของตัวละครที่แตกต่างกัน เมื่ออยู่ร่วมกันกับผู้อื่น อาจทำให้เกิดปัญหา การหาทางออกด้วยการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม ทำให้ลดความรุนแรงของสถานการณ์ หรือคลี่คลายปัญหาหลง และผลของการสร้างความเที่ยงธรรมตามแนววิถีพุทธทำให้ชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นปกติสุข
2. การสร้างความเที่ยงธรรมตามแนววิถีพุทธผ่านตัวละครเป็นการสะท้อนชีวิตจริงที่สอดแทรกคุณธรรม คติธรรมการดำเนินชีวิต

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาตามแนวคิดการสร้างความเที่ยงธรรมตามแนววิถีพุทธในวรรณกรรมเยาวชน ได้แก่ แนวคิดองค์ประกอบของการสร้างความเที่ยงธรรม และแนวคิดกลวิธีการสร้างความเที่ยงธรรม รายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดองค์ประกอบของการสร้างความเที่ยงธรรม ผู้วิจัยปรับประยุกต์ใช้แนวคิด
 - 1.1 ลักษณะสำคัญของการเขียนนวนิยาย (เปลื้อง ณ นคร, 2514: 118-124)
 - 1.2 การใช้คำและความหมาย (ประสิทธิ์ กาศย์กลอนและคณะ, 2542: 109-120)
2. แนวคิดกลวิธีการสร้างความเที่ยงธรรม ผู้วิจัยปรับประยุกต์ใช้แนวคิด
 - 2.1 พัฒนาและสร้างมนุษยสัมพันธ์ (ปิ่นฉัตร หมอยาดี, 2566: 5-25-27)
 - 2.2 ศิลปวิธีการพูดโน้มน้าวใจ (วรวรรณ ศรียาภย์, 2560: 177)
 - 2.3 การแก้ไขความขัดแย้ง ของ (โคโรเกอรัส มิคาเอล และเซฟเฟล่า โรมาน, 2557: 45-47)
 - 2.4 การสร้างความเที่ยงธรรมแนววิถีพุทธ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ประยุทธ์ ปยุตโต, 2566: 282-390)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยทั้งหมดนำมาจากบทพูดของตัวละครในนวนิยาย นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ โดยศึกษาการผูกเรื่อง เหตุการณ์ ตัวละคร ความสัมพันธ์ของตัวละคร บทสนทนา 4 เรื่อง ของ ชมัยภร แสงกระจ่าง ได้แก่ คุณปู่แว่นตาโต ขวัญสงฆ์ คุณปู่แว่นตาแตก อำมาบนคอนโด ผู้วิจัยพิจารณาข้อมูลเพื่อศึกษาวิเคราะห์โดยกำหนดขอบเขตของข้อมูลไว้ และมีขั้นตอนเก็บข้อมูล ดังนี้

1. รวบรวม รายละเอียดของการผูกเรื่อง ตัวละคร ฉากหรือเหตุการณ์ และบทสนทนา
2. เก็บข้อมูลองค์ประกอบของการสร้างความเที่ยงธรรมในวรรณกรรม 4 ประเด็น ประเด็นแรก คือ การผูกเรื่อง แบ่งเป็น

การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง และสรุปเรื่อง ประเด็นที่สอง คือ ตัวละคร แบ่งเป็น ตัวละครเอก ตัวละครรอง ตัวละครอื่นๆ ประเด็นที่สาม คือ ฉากหรือเหตุการณ์ ได้แก่ เหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เป็นอุปสรรค ปัญหาหรือเกิดความขัดแย้ง ประเด็นที่สี่ คือ บทบรรยายหรือบทสนทนา ในส่วนของบทบรรยาย แบ่งเป็น เปิดการสนทนา ดำเนินการสนทนา และสรุปการสนทนา

3. วิเคราะห์ข้อมูลกลวิธีการสร้างความเที่ยงธรรมในวรรณกรรม ประเด็นแรก คือ หลักพุทธธรรมในการปฏิบัติตน ประเด็นที่สอง การแก้ไขข้อขัดแย้ง ประเด็นที่สาม ศิลปวิธีในการพูดโน้มน้าวใจ ประเด็นที่สี่การพัฒนาและสร้างมนุษยสัมพันธ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีกระบวนการจัดทำ 3 ขั้นตอน ได้แก่ สร้างเครื่องมือ ประเมินคุณภาพเครื่องมือ และพัฒนาเครื่องมือ มีรายละเอียดของแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1. สร้างเครื่องมือ ในการเก็บข้อมูลบทสนทนาของตัวละครหรือบทบรรยายในเรื่อง ผู้วิจัยออกแบบเครื่องมือวิจัย โดยใช้เครื่องมือวิจัย 6 ชนิด คือ (1) แบบบันทึกการวิเคราะห์หลักธรรมปราศจากอคติ (2) แบบบันทึกการวิเคราะห์หลักธรรมในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น (3) แบบบันทึกการวิเคราะห์หลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน (4) แบบบันทึกการวิเคราะห์แนวทางการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ ซึ่งผู้วิจัยได้ออกแบบให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

2. แบบบันทึกการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในตัวบท และแสดงให้เห็นถึงปัญหา/อุปสรรคหรือความขัดแย้งของตัวละครที่ต้องการแก้ไขหรือหาทางออก

ส่วนที่ 1 บอกชื่อเรื่อง ปีที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ บอกหน้า

ส่วนที่ 2 บอกชื่อตัวละคร บทบาทตัวละคร เพศตัวละคร

ส่วนที่ 3 บอกฉากหรือสถานที่

ส่วนที่ 4 บอกเหตุการณ์ที่ตัวละครต้องเผชิญปัญหาที่ต้องการหาทางออก

ส่วนที่ 5 บอกแนวทางการพัฒนาและสร้างมนุษยสัมพันธ์

ส่วนที่ 6 บอกหลักพุทธธรรม

ส่วนที่ 7 บอกรายละเอียดการวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนที่ 8 บอกผลของการเลือกปฏิบัติตามหลักธรรมในการแก้ไขปัญหาหรือเปลี่ยนแปลงสถานการณ์

3. การประเมินคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยมีการกำหนดประเด็นเกี่ยวกับองค์ประกอบการสร้างความเที่ยงธรรมและกลวิธีการสร้างความเที่ยงธรรมตามแนววิถีพุทธ จากนั้นจึงออกแบบเครื่องมือวิจัยทั้งหมดแล้วได้นำเครื่องมือดังกล่าวไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงของเนื้อหา

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์องค์ประกอบการสร้างความเที่ยงธรรม และกลวิธีสร้างความเที่ยงธรรมตามแนววิถีพุทธในวรรณกรรม ผู้วิจัยพิจารณาจากการตีความ ทำความเข้าใจตัวละครว่าเหตุการณ์ที่เป็นปัญหา/อุปสรรค เกิดจากใครหรือสิ่งใด ตัวละครแก้ปัญหาอย่างไร จากข้อมูลทั้งหมดที่เก็บได้ จัดระบบข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ รายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. **ลักษณะสำคัญของการเขียน** ได้แก่ ลักษณะสำคัญของการเขียน ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดลักษณะสำคัญของการเขียน (เปลื้อง ณ นคร, 2514: 118-124) ได้แก่ การผูกเรื่อง การดำเนินเรื่อง ตัวละคร ฉาก การพรรณนาและการเจรจา การสื่อสารหลักธรรมในตัวบท นอกจากนี้ด้านการเลือกใช้คำให้สมฤทธิผลทางการสื่อสาร ผู้วิจัยใช้แนวคิดการใช้คำและความหมาย (ประสิทธิ์ กายภักกลอนและคณะ, 2542: 109-120) ได้แก่ การใช้คำพูดขอร้องให้ปฏิบัติ การใช้คำบอกห้าม การใช้คำแทนความรู้สึก การใช้คำตรงตามตัว การใช้คำแสดงความหมาย การใช้คำขยายเฉพาะเจาะจง การใช้คำแสดงผล การใช้คำความหมายเชิงลบ การใช้คำบอกข้อเท็จจริง การตั้งคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ การใช้คำสั่งแกมบังคับ การใช้คำอุปมาอุปมัย การใช้สำนวน การใช้คำแสดงหลักธรรมคำสอน

2. **การจำแนกตัวละคร** แบ่งตัวละครเอก ตัวละครรอง และตัวละครสนับสนุน

3. **การจำแนกเหตุการณ์ที่เป็นอุปสรรค** ปัญหาหรือความขัดแย้ง การแก้ไขปัญหา/อุปสรรค หรือความขัดแย้ง เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดี

4. **การจำแนกหลักปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมความเที่ยงธรรมเพื่อแก้ปัญหา**

4.1 การปฏิบัติตามหลักธรรมความเที่ยงธรรม

4.2 ข้อมูลการปฏิบัติตามหลักธรรมสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

4.3 ข้อมูลการปฏิบัติตามหลักธรรมอยู่ร่วมกับผู้อื่น

4.4 ข้อมูลการปฏิบัติตามหลักธรรมดำเนินชีวิตอันประเสริฐ

5. **กลวิธีการพัฒนาและการสร้างมนุษยสัมพันธ์เพื่อความสัมพันธในสังคม** ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดการพัฒนาและสร้างมนุษยสัมพันธ์ (ปณัตต ทยายติ, 2566: 5-25-27) การพัฒนามนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ เรียบง่าย ร่าเริงเบิกบาน อารมณ์ขัน สนใจผู้อื่น เห็นคุณค่าผู้อื่น เข้าใจผู้อื่น เข้าร่วมกิจกรรมสังคม เป็นมิตร ทำให้ผู้อื่นรู้สึกมีความหมาย เกื้อกูลกลับ ไม่นินทา ไม่อิจฉาริษยา ไม่กล่าวถึงปมด้อยผู้อื่น การสร้างมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ การยกย่องให้เกียรติผู้อื่น ปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพ ยอมรับความต้องการของผู้อื่น ยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น มีความเป็นกันเอง ศิลปวิธีการพูดโน้มน้าวใจ (วรวรรณ ศรียาภัย, 2560: 177) ได้แก่ การใช้ภาษาสะอาดใจ ภาษาเร้าอารมณ์ความรู้สึก ภาษาบอกคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

6. **กลวิธีการแก้ไขข้อขัดแย้ง** ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดแก้ไขความขัดแย้ง (โคเรเกอร์ส มิคาเอล และเชฟเพล่า โรมาน, 2557: 45-47) ได้แก่ ประนีประนอม หาฉันทามติ หลีกเลียง ยอมแพ้ โต้กลับและผลักความรับผิดชอบ

7. **กลวิธีการสร้างความเที่ยงธรรม** ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดปฏิบัติตามหลักธรรม (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ประยูรธปยโต, 2566: 282-390) ได้แก่ การปราศจากอคติ 4 ได้แก่ ฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ และภยาคติ, การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตา, การสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา, การดำเนินชีวิตอันประเสริฐ 8 ได้แก่ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ และสัมมาสมาธิ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับสมมุติฐานงานวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐานไว้ 2 ประเด็น (1) ลักษณะนิสัยของตัวละครที่แตกต่างกัน เมื่ออยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมทำให้เกิดปัญหา เช่น ปัญหาช่องว่างระหว่างวัย ปัญหาเทคโนโลยีในโลกดิจิทัล การหาทางออกด้วยการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม ทำให้สถานการณ์คลี่คลาย เข้าใจกันมากขึ้น ผลของการสร้างความเที่ยงธรรม ทำให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ปกติสุข (2) การสร้างความเที่ยงธรรมตามแนวคิดพุทธผ่านตัวละครเป็นการสะท้อนชีวิตจริงที่สอดแทรกคุณธรรมดำเนินชีวิต ผลการวิจัย ดังนี้ 1) กลวิธีสร้างความเที่ยงธรรมด้วยการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม ได้แก่ 1. การบริหารจัดการความสัมพันธ์ รายละเอียด ดังนี้

1.1 **ปราศจากอคติ 4 ประการ** ได้แก่ ฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะชอบ) โทสาคติ (ลำเอียงเพราะชัง) โมหาคติ (ลำเอียงเพราะหลงผิด) และภยาคติ (ลำเอียงเพราะกลัว) ผลการศึกษา พบว่า การสร้างความเที่ยงธรรมผ่านตัวละคร มีส่วนช่วยกำหนดบทบาทตัวละคร กำหนดทิศทางในการดำเนินเรื่อง คลี่คลายเหตุการณ์ รายละเอียด ดังนี้

(1) **ฉันทาคติ** เช่น ตัวละคร “เชียวโซค” สะท้อนอคติครอบงำจิตใจอันเกิดจากอำนาจแห่งความชอบอันเป็นพิเศษ ทำให้เกิดทัศนคติไม่เป็นธรรม ในตัวบท เรื่อง อาม่าบนคอนโด (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2557: 21-22) ดังว่า ผมเปิดเครื่องคอมพิวเตอร์ เปิดเฟซบุ๊กแล้วเขียนข้อความสถานะ “เซ็ง ตูมิเพื่อนบ้านใหม่เป็นยัยแก่ อายุน่าจะเกือบแปดสิบ หน้าตกรระ ดกย่นหนังหัว เมื่อกี้ยังคำตว่าไม่มีมารยาทเพราะไปจ้องหน้าแก่” จากตัวบท สะท้อนพฤติกรรมตัวละครติดโลกดิจิทัล ขาดปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ส่งผลทำให้มองข้ามคุณค่าความเป็นมนุษย์ ทัศนะของเขา อาม่าเป็นคนแก่น่ารำคาญ พูดมาก ตัวละครที่สาวเลือกใช้กลยุทธ์โน้มน้าวใจเพื่อปรับทัศนคติ ผู้เขียนสะท้อนคิดหลักการสร้างความเที่ยงธรรม พึงให้ความสำคัญกับสัมพันธภาพ และคุณค่าความเป็นมนุษย์ ปราศจากอคติ ทำให้อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

(2) **โทสาคติ** เช่น ตัวละคร “เชียวโซค” สะท้อนอคติครอบงำจิตใจอันเกิดจากความรู้สึกเกลียดชัง เมื่อไม่ชอบก็เห็นเป็นศัตรู หากเกิดสถานการณ์ไม่พึงประสงค์ก็พร้อมจะกล่าวโทษ เกิดความไม่เป็นธรรม ในตัวบท เรื่อง อาม่าบนคอนโด (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2557: 21-22) ดังว่า “เป็นเด็กเป็นเล็กไม่รู้จักเคารพผู้ใหญ่...ใช้ไม่ได้” “ใช้ไม่ได้ก็ไม่ต้องใช้” ผมสวนตอบทันควัน “ยัยแก่เอ๊ย” ผมตอบท้ายด้วยความสะใจ” จากตัวบท สะท้อนพฤติกรรมความเกลียดชังของตัวละครนำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรง สถานการณ์เลวร้ายบาดหมาง ไม่มีฝ่ายใดได้ประโยชน์ ต่างคนต่างปิดใจ การแก้ไขเพื่อให้เกิดความเที่ยงธรรมทำได้ด้วยการเปิดใจฟัง เปิดใจยอมรับ ฟังด้วยความเข้าใจ ใช้คำพูดที่สุภาพ และไม่ตัดสินผู้อื่นก่อนทำความรู้จัก จะทำให้เข้าใจกันและอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข

(3) **โมหาคติ** เช่น ตัวละคร “ขวัญสงฆ์” สะท้อนอคติเพราะหลงผิด ในตัวบท เรื่อง ขวัญสงฆ์ (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2557: 137) ดังว่า ขวัญสงฆ์พินาศไหลอยู่ในอก ตั้งแต่เป็นทารกกระส่ำ อายากมีพ่อแม่แม่แต่แสนซ้า...“ผมจะบวชแทนคุณหลวงตาครับ” หลวงตา...เอ๋อตอบ...“ขอเจ้าจงรู้ว่า...หากจะบวชจงบวชเพราะใจพร้อม บวชเพราะน้อมใจจงลงจิตมั่น เชื่อว่าทุกซบเป็นธรรมดาสามัญ...” จากตัวบท สะท้อนผลของการฝึกปัญญาเพื่อเข้าใจโลกตามความเป็นจริง ไม่ตัดสินโลกด้วยใจที่เฝ้าหมองแต่ให้พิจารณาตามความเป็นจริงของชีวิต ปราศจากโมหาคติ จะทำให้คิดอย่างมีเหตุมีผล จะเข้าใจชีวิตตามความเป็นจริง ทำให้รู้เท่าทันตนเอง ทำให้มีสติและเกิดปัญญา

(4) ภายาคติ เช่น ตัวละคร “ขวัญสงฆ์” สะท้อนอคติเพราะความกลัว ในตัวบท เรื่อง ขวัญสงฆ์ (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2557: 146) ดังว่า พยาบาลแสนสวยมาช่วยบ้าง หัวใจเธอก็สั้นกว้างกล้าไม่กล้า ต้องนั่งลงนั่งสนิทภาวนา นี่เองคือคัมภีร์ที่พาดจน... หากริปลูกตันกิเลสให้เหตุผล จะสืบเนื่องเกี่ยวพันกันอลวน ที่จะพันไปได้อย่างไม่มีเพราะฉะนั้นขวัญสงฆ์คงภาวนา กราบที่อกหลวงตาภาวนาหนี... “จงจำไว้ให้ดี...นี่แหละมาร” จากตัวบท สะท้อนคิดการฝึกจิตใจต่อสู้กับกิเลส เริ่มต้นจากความกลัว ไม่นั่นคง เมื่อเรียนรู้ฝึกตนและเติบโตทางธรรม เผชิญกับความจริง มองเห็นกิเลส รู้เหตุแห่งทุกข์ ให้เจริญสติภาวนา เห็นรูป-นาม เป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ มีเกิดย่อมมีดับ ให้กลัวอย่างรู้เท่าทัน และเปลี่ยนความกลัวเป็นปัญญา เพื่อทำให้หลุดพ้นจากกิเลส

1.2 สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน 4 ประการ ได้แก่ ทาน (การให้) ปิยวาจา (การพูดสุภาพไพเราะ) อุตถจริยา (การช่วยเหลือผู้อื่น) สมานัตตา (เสมอต้นเสมอปลาย) ผลการศึกษา พบว่า สงเคราะห์ซึ่งกันและกันผ่านพฤติกรรมตัวละครและบทสนทนา ช่วยในการกำหนดบทบาทตัวละคร กำหนดทิศทางการดำเนินเรื่อง คลี่คลายเหตุการณ์ สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มี 4 ประการ ได้แก่

(1) การให้ แบ่งได้ 3 ลักษณะ ได้แก่

(1.1) ทาน หรือ การเสียสละแบ่งปันด้วยการให้วัตถุ สิ่งของ เงินทอง เป็นการฝึกทานบารมี ลดความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นรากฐานของความสงบสุขในครอบครัว สังคม เช่น ตัวละคร “คุณย่านิจ” ในตัวบท เรื่อง คุณปู่แวนตาโต (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2553: 28) ดังว่า คุณย่านิจเอาจรมคันใหญ่ออกมาทางสองคัน คันหนึ่งให้น้ำแข็งกตือเดินไปกับน้องหมวยและประสิทธิ์ศักดิ์ ส่วนคุณย่านิจเองเอาเด็กสองคนที่เหลือมาอยู่ในร่มด้วย แล้วร่มคันซึ่งมีผู้ใหญ่หนึ่งเด็กห้าก็ค่อย ๆ คล้อยเคลื่อนไปตามถนน...คุณย่านิจจึงเด็กเข้าบ้านทีละคน ๆ จนกระทั่งครบแล้วจึงเดินกลับบ้าน จากตัวบท สะท้อนการเสียสละแบ่งปัน ช่วยทำให้สถานการณ์นุ่มนวล อ่อนน้อมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ คุณย่ายอมลำบากถือร่มสองคันเพื่อให้เด็ก ๆ เดินทางกลับบ้านปลอดภัย ไม่เปียกฝน

(1.2) วิทยาทาน หรือ การให้ความรู้ เช่น ตัวละคร “อาม่า” ในตัวบท เรื่อง อาม่าบนคอนโด (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2557: 212) ดังว่า “อ้าวจะบอกให้นะ ถ้าล้อรักผู้หญิง แล้วล้อออกหักนะ มันเรื่องชั่วช้าตัว ล้อไม่ต้องไปสนใจมันหลอก เดียวมันก็ผ่านไป ล้ออย่าโง่” จากตัวบท สะท้อนการให้วิทยาทาน คือ พลังสำคัญที่สามารถคลี่คลายความทุกข์ ช่วยให้ผู้รับกลับมาตั้งหลักในชีวิตได้อีกครั้ง ประสบการณ์ของอาม่าคือบทเรียนสำคัญ การให้คำแนะนำด้วยความจริงใจเป็นพลังบวกช่วยเยียวยาหัวใจ ทำให้เกิดพลังในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข

(1.3) อภัยทาน หรือ การให้อภัย เช่น ตัวละคร “อาม่ากับเชียวโชค” สะท้อนการไม่ถือโทษโกรธแค้นกัน เป็นการสงเคราะห์ทางใจ ปลดปล่อยตนเองจากความทุกข์ เป็นทานอันประณีต ยากกว่าการให้สิ่งของหลายเท่า ในตัวบท เรื่อง อาม่าบนคอนโด (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2557: 212) ดังว่า ผมอยากจะทำสิ่งที่กำลังทำ อยากจะกลับบ้านไปกิน ไปทำการบ้าน ไปนอน แต่ผมก็ทำไม่ได้...สี่ทุ่มแล้ว... อาม่าได้เตียงบนชั้น 3 ของอาคารฉุกเฉิน ผมแหวะเข้าไปหาอาม่า แกดูเบลอ ๆ ทำตาหลับ ๆ ลืม ๆ พอเห็นผมแกก็เรียก “อาตี๋” ทำราวกับผมเป็นหลานของแกจริง ๆ ทำให้ผมพูดไม่ออก “ผมจะกลับแล้วนะ...” แกพูดกับผมด้วยน้ำเสียงแหบ ๆ ว่า “อาตี๋กลับบ้านเถอะ...กำเสียกำเสีย...” จากตัวบท สะท้อนการให้อภัยและการให้อภัย การมีจิตสำนึกช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อเขาได้รับความยากลำบาก หล่อหลอมให้คนในสังคมรู้สึกสุขเกิดความเห็นใจ มีมิตรภาพที่ดีต่อกัน เป็นธรรมะที่จรรโลงจิตใจและสร้างสังคมให้เกิดความร่มเย็นอย่างยั่งยืน

(2) ปิยวาจา หรือ การพูดสุภาพไพเราะ น้ำเสียงน่าฟัง ชวนติดตาม และพูดในสิ่งที่มีประโยชน์ ถูกกาลเทศะ เช่น ตัวละคร “เด็ก ๆ กับคุณปู่” ในตัวบท เรื่อง คุณปู่แวนตาแตก (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2554: 93) ดังว่า คุณปู่ที่เคารพรัก พวกเราคิดถึงคุณปู่กันทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนูเอง เราไม่ได้เรียนวิชาชีวิตวิทยามาสองอาทิตย์แล้ว รู้สึกเหมือนต้นไม้ที่ไม่ได้รดน้ำ เพราะคุณปู่เป็นเหมือนฝนตกหนักในชีวิตพวกหนู...คุณปู่ไม่อยู่ ชีวิตขาดหาย...อยากให้คุณปู่กลับมาสอนเร็ว ๆ...คุณปู่ขา คุณปู่ไม่อยู่ พวกเราก็กังมากคะ จากตัวบท สะท้อนหลักธรรมปิยวาจา ผ่านเนื้อหาจดหมายที่เด็ก ๆ เขียนถึงคุณปู่ ถ้อยคำงดงาม มีพลังปลอบโยน “อันเป็นที่รัก” เป็นการพูดที่สุภาพ อ่อนโยน สร้างพลังบวกและสัมพันธ์ภาพที่ดีได้อย่างลึกซึ้ง

(3) อุตถจริยา หรือ การช่วยเหลือผู้อื่น ด้วยกำลัง ความคิดและความสามารถที่มีอยู่ ช่วยด้วยความเต็มใจ ไม่หวังผล เป็นหลักธรรมส่งเสริมความสามัคคี สังคมสันติสุข เช่น ตัวละคร “เชียวขวัญ” มีเมตริจิต เต็มใจช่วยเหลือผู้อื่น ในตัวบท เรื่อง อาม่าบนคอนโด (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2557: 38) ดังว่า “เราก็คงไปช่วยแกหน่อย คนแก่อยู่คนเดียว พยอมาก็เป็นแค่คนไข้ไม่ใช่ลูกไม่ใช่หลานสักหน่อย...เราก็คงไปเคาะประตูถามแก ถ้าแกต้องการความช่วยเหลือ เราก็คงช่วย ช่วยไม่ได้ก็ช่วยพาไปโรงพยาบาล” จากตัวบท สะท้อนการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นความสุขพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม ทำด้วยความเต็มใจและจริงใจ การกระทำเล็กน้อยสามารถสร้างคุณค่าได้ ผลของการปฏิบัติ ไม่เพียงสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม แต่ยังช่วยปลูกฝังจิตสำนึกแห่งความเมตตาให้เกิดขึ้นในใจของผู้ใช้อีกด้วย

4) สมานัตตา หรือ เสมอต้นเสมอปลาย ประพฤติตนเหมาะสม เป็นคนดี ไม่เอารัดเอาเปรียบ ร่วมรับมือแก้ไขปัญหาเพื่อความสุขและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น ตัวละคร “คุณปู่” ในตัวบท เรื่อง คุณปู่แวนตาโต (ขมัยกร แสงกระจ่าง, 2553:

206) ดั่งว่า คุณปู่ยิ้ม...แล้วตอบว่า “เราจมาปลูกสวนของเรากันเถิด” นัยยะของเด็กๆ เป็นประกายระยิบระยับ...ถ้าดอกไม้ในสวนเล็ก ๆ แต่ละแปลงออกดอกสะพรั่ง ทั้งทั้งผืนโลกก็จะงามสะพรั่งตามไปด้วย” จากตัวบท สะท้อนผลการวางตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทำให้เด็ก ๆ รักและเคารพผู้ใหญ่โดยไม่ต้องถูกบังคับ เด็กๆ เกิดแรงจูงใจในการใฝ่เรียนรู้ใฝ่เรียนแรงบันดาลใจที่ได้รับการสนับสนุน ทำให้สังคมมีพื้นที่ต่อยอดความรู้ทางวิชาการ สืบสานศิลปวัฒนธรรมและสร้างความสุข ทำให้เด็ก ๆ เติบโตในสภาพแวดล้อมที่ดี มีทัศนคติที่เปิดใจยอมรับ

2. การปฏิบัติเชิงเมตตา ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ผลการศึกษา พบว่า พรหมวิหาร 4

เป็นคุณธรรมสำคัญในการอยู่ร่วมกัน ก่อให้เกิดความเข้าใจ สงบสุข สังคมเข้มแข็ง วรรณกรรมจึงไม่เพียงแต่ให้ความบันเทิง แต่ยังปลูกฝังจริยธรรมให้แก่ผู้อ่านได้ลึกซึ้งและเป็นธรรมชาติ ผ่านการดำเนินเรื่อง บทสนทนา ตัวละคร ดังนี้ (1) **การมีเมตตา หรือ ปรารถนาดีต่อผู้อื่น** เห็นอกเห็นใจผู้อื่น พร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นที่เดือดร้อน เช่น ตัวละคร “คุณปู่” ในตัวบท เรื่อง คุณปู่แวนตาแตก (ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2554: 168) ดั่งว่า คุณปู่เป็นคนสั่งอาหารเด็ก หญิงรัชฎากับเด็กหญิงสะท้านขวัญอัปากเตรียมจาม เอาแบบไม่เผ็ดนะ...แล้วคุณปู่ก็สั่งอาหาร ผัดกระเพรากุ้งแบบไม่เผ็ดผัดผักรวมมิตร ผัดไทยกุ้งสด ต้มยำทะเลแบบไม่เผ็ด...และที่ขาดไม่ได้ ไข่เจียวหมูสับ...เด็ก ๆ หันไปอมยิ้มให้กับ จากตัวบท สะท้อนเมตตาโดยไม่เลือกปฏิบัติ ไม่แบ่งแยกใครเป็นพิเศษ เมตตาไม่เพียงทำให้เกิดความสุขภายในครอบครัว แต่ยังขยายออกไปถึงสังคมรอบข้าง เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นทุกระดับวัย เมตตาทำให้เกิดความราบรื่นและความอบอุ่นในสังคม

(2) **การมีความกรุณา หรือ ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์** สงสาร จะช่วยให้เราไม่ทิ้งดูตายเมื่อเห็นผู้อื่นประสบความทุกข์ยาก และพร้อมที่จะช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์ เช่น ตัวละคร “ขวัญสงฆ์” ในตัวบท เรื่อง ขวัญสงฆ์ (ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2555, หน้า 138) ดั่งว่า “เจ้าเห็นไหมว่ามนุษย์มีแค่นี้ กลับมานี่มายืนอยู่ตรงหน้า นั่งลงสิ...ขวัญสงฆ์ภวานา อยู่กับลมสักคราจะเข้าใจ นี่คือคุณมูตรเน่ากายเจ้าด้วย นี่คือร่างแสนสวยจำได้ไหม นี่คือเปลือกประกอบกรอบภายใน แท้ตัวเจ้าไม่มีอะไรเหมือนเหมือนกัน หากเจ้าโตเติบโตใหญ่เป็นชายชาติ เจ้าก็อาจเป็นคนใหญ่ได้ดังฝัน มีลูกเมียมีฐานะสารพัน เพราะเจ้ามันฉลาดโลกพอสมควร แต่ประโยชน์อะไรอันใดเล่า ในเมื่อเจ้ารู้แล้ว...อย่าคั่นหวน คนเราเกิดมาทั้งนี้...จงใคร่ครวญให้ทบทวนชีวิตคิดให้ทัน” จากตัวบท สะท้อนผลของความกรุณา เมื่อมนุษย์ได้รับการชื่นชมด้วยความกรุณาอย่างแท้จริง ย่อมนำไปสู่การตื่นรู้ ความสงบภายในและพ้นจากทุกข์ ตัวอย่าง ขวัญสงฆ์พนมมือนั่งภวานา คือสัญญาณของการเริ่มต้นเปลี่ยนแปลงภายใน เขายอมรับความจริงด้วยความเข้าใจ ไม่ใช่ด้วยความกลัวหรือปฏิเสธ และเมื่อหลวงตาให้ขวัญสงฆ์ภวานาอยู่กับลมหายใจ แสดงให้เห็นว่าทางที่จะนำชีวิตให้หลุดพ้นจากทุกข์จริงคือการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนที่เชื่อว่า ความกรุณา ตั้งอยู่บนปัญญา สามารถช่วยผู้คนพ้นทุกข์และเปลี่ยนชีวิตได้ (3) **การมีมุทิตา หรือ ชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี** จะช่วยให้เรามีความสุขเมื่อเห็นผู้อื่นประสบความสำเร็จ และไม่รู้สึกอิจฉา เช่น ตัวละคร “น้ำดอกไม้” ในตัวบท เรื่อง คุณปู่แวนตาโต (ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2553, หน้า 105) ดั่งว่า น้องหมายติดใจน้ำดอกไม้ จึงกระแซะเข้าไปใกล้...หนูนาหนูเขียดมองน้ำดอกไม้กันทุกกระเบียดนิ้ว พลังกระเซิบกระเซาบ “สวยนะ น้ำคนนี่สวย” ...น้ำดอกไม้หัวเราะเสียงใส...ในกระเป่าของน้ำดอกไม้เป็นของจุกจิก มีตั้งแต่เครื่องแต่งหน้าแต่งผม กีบ ไม้บรรทัด แวนตา ไปจนกระทั่งผ้าผืนเล็ก น้ำดอกไม้หันมายิ้มกับเด็กๆ แล้วเปิดกระเป่าไปโตที่วางไว้ข้างๆ “เด็กๆ มาดูอะไรนี่...ใครอยากเป็นอะไร” จากตัวบท สะท้อนผลของการปฏิบัติตามหลักธรรมมุทิตาจิต รู้สึกดีใจและชื่นชมเมื่อเห็นผู้อื่นประสบความสำเร็จในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัว การงานหรือด้านอื่น ๆ เป็นอาการที่เกิดขึ้นเองโดยมิได้บังคับ เกิดขึ้นเมื่อจิตใจปราศจากความอิจฉาหรือริษยา เปิดใจกว้าง ยอมรับความคิดของผู้อื่น พร้อมที่จะแสดงความชื่นชมยินดีอย่างจริงใจ น้ำดอกไม้เปี่ยมด้วยมุทิตาจิตในสายตาของเด็ก ๆ เป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจให้เด็ก ๆ กล้าคิด กล้าเรียนรู้ในสิ่งใหม่ สร้างความสุขและบรรยากาศการเรียนรู้ ด้วยท่าที่อ่อนโยน

(4) **การมีอุเบกขา หรือ การวางใจเป็นกลาง** จะช่วยให้เราไม่ลำเอียง ไม่ว่าผู้อื่นจะอยู่ในสถานการณ์ใด และสามารถรับมือกับปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างสงบ เช่น ตัวละคร “อาม่า” ในตัวบท เรื่อง อาม่าบนคอนโด (ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2557: 151-152) ดั่งว่า “ได้ยินเสียงพวกเขานินทาอาม่า “ทำไมเลือกย้ายแค่นี้ว่า...หน้าก็เหี่ยวปานนี้ แล้วจะโฆษณาสินค้าตัวไหนวะ...กินให้เหี่ยวหรือไง...แล้วพวกเขาหัวเราะกันดังลั่น ผมรู้สึกโกรธอย่างบอกไม่ถูก...ผมไม่อยากจะอาม่าเป็นตัวตลกของใคร” จากตัวบท สะท้อนคำสอนอุเบกขาหรือการวางเฉยอย่างลึกซึ้ง ผ่านตัวละครที่ต้องเผชิญเหตุการณ์ไม่ยุติธรรม สื่อให้เห็นว่าการวางเฉยนั้นไม่ใช่การไม่รู้สึกรู้สา แต่คือการวางใจให้สงบในสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ ยอมรับความจริงของชีวิตด้วยความเข้าใจ ไม่หวั่นไหวแม้จะมีสิ่งเร้าภายนอกมากระทบจิตใจ ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอนด้วยใจที่มั่นคงและกล้าหาญ

1.4 การปฏิบัติเพื่อแก้ไขข้อขัดแย้ง ผลการศึกษา พบว่า วรรณกรรมมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม พัฒนาการทางความคิด มุมมอง จิตใจ และคุณธรรม ของตัวละคร โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาทัศนคติให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องและดีงาม ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทั้ง การแฝงหลักธรรมคำสอนช่วยจรรโลงสังคมให้น่าอยู่และเกิดความสุขสงบ รายละเอียด ดังนี้

(1) **การพัฒนาความคิดและมุมมองของตัวเอง** เป็นการปรับทัศนคติ หรือแนวคิดให้ตรงตามความเป็นจริงในทางที่ถูกต้อง ปฏิบัติตามหลักธรรมทำให้เข้าใจชีวิตอย่างมีเหตุผล ไม่ยึดมั่นถือมั่นจนเกิดความทุกข์ คิดในทางที่ดี และมีเจตนาดีต่อผู้อื่น เช่น ในตัวบท เรื่อง ขวัญสงฆ์ จากสถานการณ์ที่ว่า เณรน้อยขวัญสงฆ์แอบขโมยหุ่นตุ๊กตาคลับมาเล่นที่วัด ต่อมาหลวงตาผู้รู้จึงเทศนาสั่งสอนและกวดขันจนกระทั่งขวัญสงฆ์ขอหลวงตาคลับกลับไปส่งที่ร้าน ขวัญสงฆ์นำหุ่นตุ๊กตาไปคืนแก่เจ้าของร้าน ดังว่า “ไม่ต้องกลัว จงยึดอภิปิณิตตคติแก้ไข อย่าเหลวไหลยกตัวดีทั้งที่ชั่วสารภาพกับเขาว่าเมาเมา หุ่นก็ตัวเอาออกไปให้เขา” (ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2555: 47) วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นตัวอย่างที่ทรงคุณค่าของพัฒนาการทางจิตใจของเด็กคนหนึ่งที่ได้รับการอบรมสั่งสอนด้วยความเมตตาจากหลวงตาที่เข้าใจธรรม ขวัญสงฆ์แสดงออกถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิดอย่างเป็นลำดับขั้น โดยเริ่มต้นจากการตัดยึดและกลัวโทษ นำไปสู่ความกล้าหาญ กล้ายอมรับความจริง รู้ผิด รู้ชอบ รู้ตัว และพร้อมที่จะแก้ไขในสิ่งที่ผิด การปฏิบัติตามหลักธรรม ทำให้เข้าใจชีวิตอย่างมีเหตุผล คิดในทางที่ดี เป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยให้ตัวละครเติบโตได้อย่างแท้จริงและเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อ่าน

(2) **การประพฤติดีทางวาจาและการกระทำ** เป็นหลักปฏิบัติทำให้ คิดดี พูดดีและทำดีในสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ละเว้นกระทำความชั่ว ไม่พูดเท็จ ไม่พูดให้แตกแยก และไม่ประพฤติผิดทางศีลธรรม ในตัวบท เรื่อง คุณปู่แว่นตาแตก จากสถานการณ์ นายวนคนขับรถนำพวงมาลัยมามอบให้คุณปู่ซึ่งคุณปู่เป็นแบบอย่างผู้ใหญ่ที่น่ายกย่อง ดังว่า คุณปู่รับพวงมาลัยแล้วบอกกับนายวนว่า “ผมขอโทษนะคุณวนบางทีผมอาจจะดูเหมือนพวกหอคอยงาช้างไปสักหน่อย พูดภาษาต่างประเทศบ้างอะไรบ้าง นั่นก็เป็นความเบิกบานของพวกครูภาษาต่างประเทศ ประการหนึ่ง แต่ผมยืนยัน นิ่งยัน นอนยันได้ว่า ผมไม่เคยดูถูกคุณเลย...เพราะผมคิดเสมอว่าคุณคือแผ่นดินแม่ตัวจริง...คุณมีอะไรอีกเยอะที่ผมภาควงใจ...” (ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2554, หน้า 246-248) วรรณกรรมเรื่องนี้สะท้อนถึงผลที่เกิดจากการประพฤติดี ให้เกียรติ สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล สร้างแรงบันดาลใจและพลังใจให้แก่ผู้รับ และช่วยลดช่องว่างระหว่างชนชั้น สร้างสังคมที่เข้าใจกันและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ชี้ให้เห็นว่า การประพฤติดีทางวาจาและการกระทำแม้เพียงเล็กน้อย ก็สามารถสร้างความหมายทางใจให้ผู้รับได้อย่างลึกซึ้ง เป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณธรรม และสร้างสังคมที่เปี่ยมด้วยความเคารพ ความเมตตา และความเข้าใจ

(3) **การทำมาหาเลี้ยงชีพอย่างสุจริต** ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ใช้วิธีที่ผิดจริยธรรม เป็นการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักศีลธรรมและเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า ในตัวบท เรื่อง อาม่าบนคอนโด จากสถานการณ์ สมศรีเป็นเจ้าของหน้าที่จากศูนย์ดูแลคนชราแห่งหนึ่ง เธอได้รับมอบหมายให้ดูแลอาม่า แต่นับวันอาม่ายิ่งอาการไม่ดี เพื่อนบ้านต่างแวะมาเยี่ยมอาม่า ภาพที่เห็นคืออาม่านอนหลับตลอดเวลา สิ่งผิดสังเกตนี้ทำให้ทุกคนต่างพากันสงสัยและร่วมกันตัดสินใจแจ้งมูลนิธิให้ตรวจสอบ ดังว่า “คุณหมอบอกว่าน่ากลัวอาม่าจะกินยานอนหลับมากเกินไป” สายตาของทุกคนมองไปที่สมศรี เธอสั่นหัวปฏิเสธ “อาม่ากินเองหนูไม่ได้เอาให้แกกิน” ว่าแล้วก็ร้องไห้โฮ ๆ (ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2557: 52) วรรณกรรมเรื่องนี้สะท้อนผลของการทำมาหาเลี้ยงชีพไม่สุจริต เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม เช่น สมศรี บทลงโทษที่เธอได้รับ มีมูลค่าสูงมาก ทำลายชีวิต ทำลายโอกาส ทำลายความไว้วางใจ และจะไม่ได้มีโอกาสในการเติบโตทางสายวิชาชีพจากหน่วยงานหรือองค์กรใดอีกต่อไป

(4) **การตั้งใจทำสิ่งใดด้วยความเพียร สติ และสมาธิ** การดำเนินชีวิตอย่างมีจิตใจตั้งมั่น เป็นผู้ที่มีความพากเพียรในการทำความดี ละเว้นความชั่ว มีสติในการดำเนินชีวิต ไม่ประมาท มีวินัยและตั้งใจมุ่งมั่นต่อเป้าหมายที่ถูกต้อง คิด พูดและทำในสิ่งที่ถูกต้องตามเหตุผล ไม่ตามอารมณ์ ดำเนินชีวิตด้วยปัญญาและหลักธรรม เป็นผู้เจริญทางธรรม ในตัวบทเรื่อง คุณปู่แว่นตาโต จากสถานการณ์ เด็ก ๆ พูดคุยกับคุณปู่เกี่ยวกับการสนใจความงดงามของศิลปะการแสดง ซึ่งคุณปู่สอนเด็กๆ ว่าต้องมีความตั้งใจและความเพียรพยายาม มีสติและมีสมาธิและใช้หัวใจสัมผัสจึงจะพบความงดงามที่แท้จริงได้ ดังว่า “นิจจาเอ๊ย...ศิลปะของเราเดี๋ยวนี้เสพผ่านสื่อเสียแล้ว ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ประดังกันเข้ามา ได้เห็นแต่คนเล่นคำตัดผ่านโทรศัพท์ ไม่ได้เห็นสีหน้าจริงๆ ไม่ได้เป็นเรื่องของมนุษย์กับมนุษย์ แต่เป็นเรื่องของมนุษย์กับเครื่องจักรกับเครื่องไฟฟ้า ความงามทางศิลปะก็เปลี่ยนไป คนรุ่นใหม่จำนวนมหาศาลไม่เห็นความสำคัญของการได้สัมผัสจริง” (ขมัยภร แสงกระจ่าง, 2553: 196) วรรณกรรมเรื่องนี้สะท้อนหลักธรรมในการดำเนินชีวิตด้วยความเพียร สติ และสมาธิ เน้นการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งจากประสบการณ์จริง การสัมผัสด้วยหัวใจ มิใช่แค่เสพผ่านสื่อหรือเทคโนโลยี คุณปู่เป็นตัวแทนของปัญญาและประสบการณ์ คำพูดสะท้อนคุณค่าการเรียนรู้แบบดั้งเดิม พร้อมชี้ให้เห็นความสำคัญของการใช้หัวใจและจินตนาการ เด็ก ๆ เป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ยุคเทคโนโลยี แต่เมื่อได้รับการชี้แนะ ก็เปิดรับแนวคิดใหม่และแสดงความสงสัยอย่างสร้างสรรค์ การตั้งใจทำสิ่งใดด้วยความเพียร สติ และสมาธิ จึงเป็นรากฐานของการเป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ มิใช่เพียงผู้บริโภคเทคโนโลยี แต่มีจิตใจมั่นคง มีความคิดลึกซึ้ง และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีคุณภาพ

4. **การปฏิบัติตามหลักมนุษยสัมพันธ์** ความสัมพันธ์ที่มีปัญหาหรือมีความขัดแย้ง เกิดจากตัวละครมีแนวคิด ทัศนคติ มุมมองแตกต่างกัน ทำให้ไม่เข้ากัน การสร้างคามเที่ยงธรรมเพื่อคลี่คลายปัญหาหรือลดความขัดแย้ง ทำให้ชีวิตสุขสงบ การสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจกัน อย่างมีความสุขและยั่งยืน ผลการศึกษา พบว่า ลักษณะมนุษยสัมพันธ์ที่ดี แบ่งได้ 2 ระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับสังคม

1. ระดับบุคคล แบ่งเป็น 3 แบบ รายละเอียด ดังนี้

(1.1) **ความเรียบง่ายและอ่อนน้อมถ่อมตน** ปรากฏในวรรณกรรม จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ คุณปู่แว่นตาแตก และ อาม่าบนคอนโด ตัวละครมีความขัดแย้งกันในเรื่องช่องว่างระหว่างวัย ความเห็นต่าง ไม่เข้าใจกัน และไม่เปิดใจยอมรับ ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ไม่ดีต่อกัน ผลของการสร้างความเที่ยงธรรมด้วยการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีทำให้เกิดการยอมรับผิดอย่างจริงจัง ปรับตัว เปิดใจ และสื่อสารอย่างสุภาพช่วยลดช่องว่างระหว่างวัย ทำให้เกิดความเข้าใจและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ แม้เริ่มต้นด้วยความไม่เข้าใจกันความเรียบง่ายและความอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นกุญแจสำคัญในการฟื้นฟูความสัมพันธ์

(1.2) **ความร่าเริง เบิกบาน และอารมณ์ขัน** ปรากฏในวรรณกรรม จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ คุณปู่แว่นตาแตก คุณปู่แว่นตาโต อาม่าบนคอนโด ตัวละครมีความเห็นต่าง ไม่เข้าใจกัน โดยเฉพาะช่องว่างระหว่างวัย ความรู้ไม่เท่าทันในเทคโนโลยีของวัยรุ่น ความไม่เข้าใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรมของเยาวชน ทำให้เกิดปัญหาด้านสัมพันธภาพ และขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน การสื่อสารไม่เข้าใจกัน การสร้างความเที่ยงธรรมด้วยการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเป็นพลังเชิงบวก ช่วยลดความตึงเครียด เสริมสร้างบรรยากาศเป็นมิตร กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และการเรียนรู้อย่างมีความสุข ช่วยให้คนต่างวัยหรือต่างทักษะเปิดใจรับฟังและยอมรับกัน นำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกัน และอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจกัน ทำให้ชีวิตสงบสุข

(1.3) **ความกระตือรือร้น เพียรพยายาม รับผิดชอบ อดทน** ปรากฏในวรรณกรรม จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ คุณปู่แว่นตาแตก คุณปู่แว่นตาโต อาม่าบนคอนโด ตัวละครขาดความใส่ใจในเพื่อนมนุษย์ สื่อสารผ่านโลกดิจิทัล ทำให้ขาดปฏิสัมพันธ์ผู้อื่น ขาดการปรับตัวในการอยู่ร่วมกันในสังคม ทำให้เกิดปัญหาด้านการสื่อสาร ขาดสัมพันธภาพระหว่างบุคคลและสังคม ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ความไม่เข้าใจกัน ความคิดเห็นที่แตกต่าง ทำให้เกิดความขัดแย้ง การสร้างความเที่ยงธรรมด้วยการมีมนุษยสัมพันธ์ ในทุกสถานการณ์ เช่น การแบ่งปัน การดูแลเอาใจใส่ หรือการตอบแทนน้ำใจ เป็นการสร้างรากฐานของความสัมพันธ์ที่งดงามและยั่งยืน การสร้างองค์ประกอบสร้างความเที่ยงธรรม โดยกำหนดตัวละครให้ขาดความใส่ใจแต่พร้อมปรับตัวเมื่อรู้ว่าตนทำผิด รับฟังเมื่อได้รับการตักเตือนและชี้ให้เห็นข้อผิดพลาด พร้อมทั้งจะฟื้นฟูความสัมพันธ์ เมื่อปรับใช้ในชีวิต สามารถแก้ไขความเหลื่อมล้ำ ลดความขัดแย้ง และคลี่คลายสถานการณ์ที่เป็นปัญหา

2. ระดับสังคม แบ่งเป็น 3 แบบ รายละเอียด ดังนี้

(2.1) **การสนใจผู้อื่น เห็นคุณค่าผู้อื่น เข้าใจผู้อื่น** ปรากฏในวรรณกรรม จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ คุณปู่แว่นตาโต อาม่าบนคอนโด ขวัญสูงษ์ การสร้างความเที่ยงธรรม โดยกำหนดให้ตัวละครเลือกการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น ด้วยการแสดงออกถึงการให้ความรัก การเอาใจใส่อย่างจริงใจ ทำให้ผู้รับรู้สึกมีคุณค่า ชีวิตมีความหมาย มนุษยสัมพันธ์เป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างความผูกพัน สร้างความอบอุ่น ความสามัคคี และความเข้าใจกัน

(2.2) **การเต็มใจร่วมกิจกรรมทางสังคม** ปรากฏในวรรณกรรม จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ คุณปู่แว่นตาโต อาม่าบนคอนโด การสร้างความเที่ยงธรรม โดยกำหนดให้ตัวละครมีการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ไม่ว่าจะเป็นการยินดีรับบทบาทใหม่ หรือการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเสรีโดยไม่ถูกบังคับ ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจ ความผูกพัน และความภาคภูมิใจในตนเอง

(2.3) **เก็บความลับ ไม่นินทา ไม่อิจฉาริษยาและไม่กล่าวถึงปมด้อยผู้อื่น** ปรากฏในวรรณกรรมจำนวน 1 เรื่อง ได้แก่ อาม่าบนคอนโด การสร้างความเที่ยงธรรม โดยกำหนดให้ตัวละครมีการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นพื้นฐานสำคัญของความไว้วางใจ และการฟื้นฟูความสัมพันธ์แม้จะเคยมีความขัดแย้ง ทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสุขสงบ ผลการศึกษา พบว่า การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและยั่งยืน วรรณกรรมของขมัยภร แสงกระจ่างสะท้อนคุณค่าภายใน เช่น ความเรียบง่าย อ่อนน้อมถ่อมตน ความร่าเริง อารมณ์ขัน ความกระตือรือร้น รับผิดชอบ อดทน การสนใจและเห็นคุณค่าผู้อื่น การเต็มใจร่วมกิจกรรม และการรักษาความลับ ซึ่งช่วยลดความขัดแย้ง เชื่อมความต่างระหว่างวัย ทักษะ และมุมมอง สร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และความผูกพันในสังคมอย่างยั่งยืน

ข้อค้นพบเฉพาะ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยในปัจจุบัน พบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพุทธปรัชญานั้นมีลักษณะการศึกษาที่นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสถาบันครอบครัว นำเสนอแนวคิดผ่านโครงเรื่อง การดำเนินเรื่อง ผ่านตัวละครเพื่อสะท้อนปัญหา ขวนคิด แก้ไขปัญหาเพื่อสันติสุข และนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเที่ยงธรรม เพื่อลดความขัดแย้ง ลดความเหลื่อมล้ำ แก้ไขความอยู่ดีธรรมคลี่คลายสถานการณ์ นำไปสู่ทางออก เพื่อสัมพันธภาพที่ดี เพื่อความเข้าใจ เพื่อการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้นำเสนอให้เห็นถึงการสร้างความเที่ยงธรรมเชื่อมโยงกับวรรณกรรมเยาวชน เพื่อแก้ไขปัญหเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่เกิดจากครอบครัวไม่สมบูรณ์ ผู้ใหญ่ไม่เคารพความคิดเห็นของเด็ก ใน (สวี ให้แข็ง, 2557) การวิเคราะห์เด็กและเยาวชนไทยในสังคมผ่านวรรณกรรม ทำให้เห็นว่า ขมัยภร แสงกระจ่าง นำความเป็นจริงของปัญหาต่างๆ

มาเป็นวัตถุดิบในการเขียน ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดตัวละคร แนวคิดการเรียนรู้ชีวิตและแนวคิดคุณค่าเพื่อสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนได้เรียนรู้และเข้าใจตนเองเข้าใจสังคม ใน (ธัชวิน ยศเฉลิมวงศ์, 2560) ภาพสะท้อนของเยาวชนไทย ที่มีคุณลักษณะที่ดีปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม คือ มีความอดทน มีความกตัญญูต่อบิดามารดา มีความน้ำใจและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ใน (ลู๋ จั้วซี, 2561) การวิเคราะห์วรรณกรรมกับเยาวชน ศึกษาแนวคิด ชีวิตและธรรมะ ความแตกต่างระหว่างวัยและทัศนคติในการมองโลก ใน (อุภาวัฒน์ นามศิริ, 2563) การศึกษาทฤษฎีการนำเสนอเนื้อหาเชิงพุทธธรรมในวรรณกรรมซึ่งนักเขียนได้อธิบายเนื้อหาธรรมะเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ วิถีชีวิต สังคมสมัยใหม่ ผ่านเรื่อง ผ่านบทสนทนา ผ่านตัวละคร ทำให้เห็นถึงกระบวนการการสร้างค่านิยมตามหลักปฏิบัติพุทธธรรม ใน (สุธีรา สัตย์พันธ์, 2551) ในส่วนการศึกษาวิเคราะห์ตัวบท มีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้นำเสนอให้เห็นถึงศิลปะและลีลาการใช้ภาษา การสรรคำ สำนวน ประโยค นำมาใช้ในการสื่อสาร มีประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน ใน (อรทิพย์ อังศุรรังสี, 2550) การวิเคราะห์ภาพสะท้อนตัวละคร ลักษณะการแสดงออกของตัวละคร พฤติกรรมตัวละคร คำสอนด้านคุณธรรม จริยธรรม ใน (ประภาพร ธนภักดีเกษม, 2563) (ประภาพร, 2565) (พัชรพร สาลี, 2560) (เกษม ฐิติสิทธา, 2561) และการเชื่อมโยงประเด็นศึกษาเรื่องการวิเคราะห์คำสอนคุณธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม ซึ่งคุณธรรมถูกถ่ายทอดและถูกปลูกฝังได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม สะท้อนผ่านมุมมองของนักเขียน ผ่านบทสนทนา บทบรรยาย ตัวละคร ฉากหรือเหตุการณ์สำคัญ ใน (จิรภัทร อาตนาริและสิริวรรณ นันทจันทุล, 2559)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการศึกษาทฤษฎีการสร้างค่านิยมในวรรณกรรม ทำให้ผู้วิจัยได้รู้ถึงการลดความขัดแย้ง การคลี่คลายสถานการณ์ที่ไม่เข้าใจกัน การแก้ไขปัญหาที่ตกลงกันไม่ได้ ฯลฯ เมื่อแก้ไขด้วยการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม เริ่มจากหลักการปฏิบัติธรรมพื้นฐาน โดยเริ่มจากการปราศจากอคติทั้ง 4 นำไปสู่หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น สังคหวัตถุ 4 ประการ ซึ่งเป็นหลักในการปฏิบัติธรรมสงเคราะห์ซึ่งกัน และหลักคุณธรรมพรหมวิหาร 4 ประการ ซึ่งปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยหลักแห่งความเมตตา เป็นการปฏิบัติต่อผู้อื่นทำให้อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นด้วยความสันติสุข และหลักการครองตน ครองคนตามคุณธรรมดำเนินชีวิตอันประเสริฐ การหาทางเลือกด้วยธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นการหาทางออกที่ช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง ไม่เกิดความบาดหมาง เป็นทางเลือกที่ทำให้ชีวิตเกิดความสุขสงบสันติ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาการสร้างค่านิยมเพื่อลดความขัดแย้ง ลดความบาดหมางในบริบทอื่น ๆ ที่เยาวชนเข้าถึงง่ายเพื่อการเรียนรู้และได้ข้อคิดเตือนใจจากการศึกษา สภาพหรือปัญหาที่สื่อสะท้อนให้เห็นผ่านงานวิจัย อาจเป็นแบบอย่างในการหาทางเลือก เพื่อหาทางออกหรือคลี่คลายเหตุการณ์ที่เป็นปัญหา และอาจเป็น แนวคิดสำคัญต่อการดำเนินชีวิตวัยรุ่นให้เติบโตและพัฒนาชีวิตอย่างมีคุณภาพ

2.2 ควรมีการศึกษากลยุทธ์ในการสร้างค่านิยมเพื่อลดความขัดแย้งในบริบทสังคม เพื่อสั่งสอนหรือให้ข้อคิด คติเตือนใจทุกช่วงวัยและอาชีพ

เอกสารอ้างอิง

- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2516). **วรรณคดีวรรณกรรมและวรรณศิลป์**. กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง.
- กรมกิจการเด็กและเยาวชนร่วมกับสภาเด็กและเยาวชนแห่งประเทศไทย. (2563). **รายงานการสำรวจความคิดเห็นของเด็กและเยาวชน ในหัวข้อ เด็กและเยาวชนคิดและทำอะไรในแต่ละวัน**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรมกระทรวงวัฒนธรรม. (2563). **ทอล์กถักลายสืบสายวรรณศิลป์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การ สงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- เกษม จิตติธิตา. (2561, กรกฎาคม-ธันวาคม). อดิ4: หลักการบริหารจัดการของผู้นำ. **วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์**. 1 (2), 85-99.
- โครเกอร์ส มิคาเอลและเชฟเพล่า โรมาน. (2557). **50 วิธีแก้ปัญหาการตัดสินใจอย่างฉลาด**. คมสัน ขจรชีพพันธุ์งามแปล. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- จิรัฏฐ์ อาตนารี และสิริวรรณ นันทจันทุล. (2559, กรกฎาคม-ธันวาคม). “น้ำใจ” ที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชน. **วารสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี**. 10 (2), 102-118.
- ชัมยกร แสงกระจ่าง. (2555). **ขวัญสงฆ์**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คมบาง.
- ชัมยกร แสงกระจ่าง. **คุณปู่แวนตาโต**. (2553). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คมบาง.
- ชัมยกร แสงกระจ่าง. **คุณปู่แวนตาแตก**. (2554). พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คมบาง.
- ชัมยกร แสงกระจ่าง. **อาม่าบนคอนโด**. (2557). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คมบาง.
- ดวงมน จิตรจำนงค์. (2541). **สุนทรียภาพในภาษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- ไทยพีบีเอส. (2567). **ข่าวออนไลน์**. [online]. Available: <https://www.thaipbs.or.th/news/content/336389>. [2567, กุมภาพันธ์ 1].
- บีบีซีนิวส์ไทย. (2566). **ข่าวออนไลน์**. [online]. Available: <https://www.bbc.com/thai/articles/c0kxql0ggwro>. [2566, ตุลาคม 1].
- ปิ่นฉัตร หมอยาดี. (2566). **เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาทักษะชีวิต หน่วยที่ 5**. ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1. พิมพ์ครั้งที่ 6. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เปลื้อง ณ นคร. (2514). **คำบรรยายวิชาการประพันธ์และหนังสือพิมพ์**. พิมพ์ครั้งที่ 4. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ประภาพร ธนภิตติเกษม. (2563). **ศิลปะการเจรจาโน้มน้าวใจของตัวละครในนวนิยายไทยของศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์**. **วิทยานิพนธ์ ศศ.ด.มหาวิทยาลัยพะเยา**. มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ประภาพร ธนภิตติเกษม. (2565, มกราคม-มิถุนายน). **คบบัณฑิตพาไปหาผล มงคลชีวิตในนวนิยาย เรื่อง กุหลาบไร้หนาม ของ ศรีฟ้า ลดาวัลย์**. **วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด**. 11 (1), 59-69.
- พัชรพร สาลี. (2560). **กลวิธีสื่อคุณธรรมและจริยธรรมในนวนิยายเยาวชนที่ได้รับรางวัลยอดเยี่ยม พ.ศ.2556-2557**. **วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม**.
- พีพีทีวีโฮสต์36. (2567). **ข่าวออนไลน์**. [online]. Available: <https://www.pptvhd36.com/news/อาชญากรรม/215789> [2567, กุมภาพันธ์ 1].
- ลาวัลย์ นาคดิลก. (2561, มกราคม-เมษายน). **แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของเยาวชน**. **วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ**, 12 (1), 163.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ.ปยุตโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- ลู๋ จั้วซี. (2561). **ภาพสะท้อนเยาวชนไทยในวรรณกรรมเยาวชนรางวัลแวนแก้ว ประเภทนวนิยาย พ.ศ.2556-2557**. **วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ**.
- วรวรรณ ศรียาภัย. (2560). **พูดให้สัมฤทธิ์ผลหลักการและศิลป์วิธี**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุธีรา สัตยพันธ์. (2551). **งานของ “ดั่งตถุณ” ในฐานวรรณกรรมพุทธศาสนาแนววัฒนธรรมประชานิยม**. **วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**.
- สวี ไท่เซ็ง. (2557). **การวิเคราะห์เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนในนวนิยายของชัมยกร แสงกระจ่าง**. **วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ**.

- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์(ป.อ.ปยุตฺโต). (2566). **พุทธธรรม ฉบับเติม**. พิมพ์ครั้งที่ 44. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน).
- อุภาวัฒน์ นามศิริญ. (2562). การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเยาวชนของชัมภกร แสงกระจ่าง. **วารสารวิจิตรวรรณสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์**. 3 (1), 57-58.
- อรทิพย์ อังศุรรังสี. (2550). ลีลาการใช้ภาษาไทยในนวนิยายของ ชัมภกร แสงกระจ่าง. **วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**.